

ЦЕНТАР ЗА МЕЃУНАРОДНИ И CENTER FOR INTERNATIONAL AND
РАЗВОЈНИ СТУДИИ - СКОПЈЕ DEVELOPMENT STUDIES - SKOPJE

NEW BALKAN CHALLENGES

Policy Paper

YEAR: 3
NUMBER: 1

2020

ISSN: 2545-4862

ЦЕНТАР ЗА МЕЃУНАРОДНИ И РАЗВОЈНИ СТУДИИ - СКОПЈЕ CENTER FOR INTERNATIONAL AND DEVELOPMENT STUDIES - SKOPJE

NEW BALKAN CHALLENGES

Contemporary Students Policy Paper

Year 3
Number 1
Skopje
July 2020

НОВИ БАЛКАНСКИ ПРЕДИЗВИЦИ

Современи студентски текстови

3
1
Година
Број
Скопје
Јули 2020

For the Publisher:

Center for International and Development Studies – Skopje

Contact

Address: “Anton Popov” Str. 33/3, 1000 Skopje

www.cids.org.mk

cids.skopje@gmail.com

publications.cids.skopje@gmail.com

За издавачот:

Центар за меѓународни и развојни студии – Скопје

Контакт

Адреса: ул. „Антон Попов“ бр. 33/3, 1000 Скопје

www.cids.org.mk

cids.skopje@gmail.com

publications.cids.skopje@gmail.com

For the Journal:

NBC/НБП: e-ISSN: 2545-4862

EDITORIAL BOARD: УРЕДУВАЧКИ ОДБОР:

Editor-in-Chief:

Jana Kukeska PhD

Deputy Editors-in-Chief:

Kire Babanoski PhD

Blagoj Conev PhD

Editors:

Blagica M. Kotovchevska PhD

Bojan Mitrovski PhD

Biljana Buzlevski, PhD

Aleksandra Cibreva – Jovanovska PhD

Anita Dimitrijevska – Jankulovska PhD Cand.

Petar Petrov PhD Cand.

Liljana Pushova PhD Cand.

Главен уредник:

д-р Јана Кукеска

Заменици на главниот уредник:

д-р Кире Бабаноски

д-р Благој Цонев

Уредници:

д-р Благица М. Котовчевска

д-р Бојан Митровски

д-р Билјана Бузлевски

д-р Александра Цибрева – Јовановска

докт. Анита Димитријовска – Јанкуловска

докт. Петар Петров

докт. Лилјана Пушова

Почитувани читатели,

Преку ова воведно излагање сакам да го изразам задоволството поради објавувањето на првиот број од оваа година на Современи студентски текстови – Нови балкански предизвици. Исто како и кај првиот број, интересот кај студентите за ова издание беше значаен, што особено радува, па не беше лесно да се направи селекција на текстовите кои се однесуваат на современите предизвици во Република Македонија, Балканот и Европа. Ова само го потврдува фактот дека и младите во нашата држава сакаат да дадат придонес за унапредување на состојбите во општеството, економијата, меѓународните односи, безбедноста и правната наука, екологијата и исхраната преку сопствени видувања, забелешки, идеи и сугестии преточени во индивидуалните текстови.

Центарот за меѓународни и развојни студии ќе ја продолжи ваквата практика и ќе ги охрабрува студентите, со цел да се слушне гласот на младите интелектуалци во јавноста. Тие имаат многу што да кажат за проблемите во различни сфери на живеењето, со кои се соочуваат и кои започнуваат полека да ги идентификуваат. Преку истражување на ваквите појави, младите преземаат проактивен пристап и започнуваат да предлагаат соодветни проектирани решенија за нивно елиминирање.

Сигурна сум дека предизвиците кои ги посочија младите автори во ова издание не се единствените во денешното општество, па затоа се надевам дека и во иднина ќе продолжат да ги откриваат новите дилеми и проблеми на живеењето. Ова издание нека биде еден мал чекор кон свртување на вниманието на државните лидери кон младите личности и креирање на сигурна патека за нивен личен, образовен и општествен развој.

д-р Јана Куќеска

Главен уредник

Нови балкански предизвици – Современи студентски текстови

- СОДРЖИНА -

НАДВОРЕШНИ ПОЛИТИКИ И ЕВРОИНТЕГРАЦИЈА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА

Антонио Спасовски..... 5

УЛОГАТА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА ВО СЕЦЕСИОНИСТИЧКИТЕ КРИЗИ ВО ЗЕМЈИ ЧЛЕНКИ: СЛУЧАЈ КАТАЛОНИЈА VS. ШКОТСКА

м-р Фатима Салифоска 7

МАКЕДОНСКАТА ИНТЕГРАЦИЈА ВО ЕУ

Диме Наумчески 22

ИМПЛЕМЕНТАЦИЈАТА НА ОХРИДСКИОТ РАМКОВЕН ДОГОВОР – ИМПЛИКАЦИИ И ПРЕДИЗВИЦИ

Кристијан Грамов..... 27

ТРГОВСКА ПОЛИТИКА

Игор Спиркоски 32

Надворешни политики и евроинтеграција на Европската Унија

Антонио Спасовски

Безбедноста претставува слобода на избор на вредностите кои ќе се штитат во општеството. Безбедноста може да се мери како “отсуство на закана за стекнатите вредности”. Како услов за спроведување на безбедносната политика е постоењето на политички стабилна држава. Безбедносната политика всушност можеме да кажеме дека претставува сложен и меѓузависен збир на мерки, активности, планови и програми, кои една држава ги употребува заради заштита, одржување и унапредување на безбедноста на самата држава и нејзините граѓани, во согласност со расположливите ресурси и со активна соработка со меѓународната заедница. Надворешната политика претставува продолжување на политиката на одредена држава преку нејзините граници и организирана активност на органите на државата кои делуваат како актери на надворешно-политичкото одлучување и извршителите на одредени одлуки. Еден од најновите концепти на надворешните политики на многу држави со цел да и помогне на државата во остварувањето на надворешно-политичките цели, преку активности насочени кон јавноста во странство (јавност во конкретна држава, регионална или меѓународна јавност) или кон одредени целни групи од сферата на образованието, културата, науката, деловниот сектор, верските заедници или други форми на граѓанско здружување.

Договорот за ЕУ содржи одредба дека Унијата има за цел да го потврди својот идентитет на меѓународната сцена, особено преку спроведувањето заедничка надворешна и безбедносна политика (ЗНБП), вклучувајќи и формирање на заедничка одбранбена политика во процесот која со време може да доведе и до заедничка одбрана. Надворешните политики на ЕУ на светската сцена можам да кажам дека главно се реализираат во три улоги: заедничка трговска политика, развојна политика и надворешни односи. Првите две улоги се водечки, со оглед на тоа дека ЕЗ/ЕУ се најголемиот трговски ентитет во светот и најголемиот обезбедувач на фондови за државите во развој. На втор план, улогата во врска со надворешните односи на Заедницата се надополнува и често се испреплетува со развојната улога на Унијата во Заедничка надворешна и безбедносна политика. Трговската и развојната политика се успешно управувани преку методот на Заедницата, што остварува глобално влијание. Заедничката надворешна и безбедносна политика е водена со неефективен меѓувладин метод. Заедницата е единствената страна која настапува во името на своите држави членки. Во други случаи (како некои спогодби за животна средина, транспорт и слично), Заедницата е засегната страна, заедно со своите држави членки.

Иницијативите за економскиот развој и интеграција на регионот на Југоисточна Европа се важен предуслов за траен мир во регионот. Таа е големо мноштво создадено од разновидни политички уредувања со свои специфичности, од локални, регионални и национални култури, јазици и традиции кои функционираат во нејзините рамки и тенденции за понатамошно развивање и продолжување на традицијата за создавање на едно големо европско семејство. Европската Унија, како целина со нејзините држави-членки и во иднина треба континуирано да ги задоволува, исполнува и надградува постојните критериуми и да ја

развија и унапредува политиката на Унијата. Денес евроинтеграцијата е највлијателниот современ рецепт за демократија и мир во регионот. Затоа ЕУ треба да земе во предвид: да воспостави заштитен и единствен пазар на териториите на поранешна Југославија и да ја поддржи вработеноста и размената на добра и услуги во регионот, да им помогне на младите луѓе од поранешна Југославија и Југоисточна Европа да развијат вештини кои се потребни како на локалните така и на меѓународните пазари на трудот и да ја смени својата стратегија за еден друг столб на политиката на ЕУ: политика на миграција.

Додека на почетокот Заедницата беше перцепирана со индиферентност, скептицизам или дури непријателство од останатиот свет, денес на неа се гледа како на голема економска, трговска и потенцијално, политичка сила. Заедницата се справува, преговара и разговара со многу држави низ светот, големи и мали, кои ја гледаат како важна група на просперитетни, демократски и миротворни држави. Интересно е дека тие однадвор ги забележуваат заедничките политики на земјите на ЕЗ/ЕУ, отколку самите тие однатре. Во суштина, надворешната политика на Унијата е составена од многубројни заеднички политики, што се надополнуваат една со друга. Таа ги надминува границите на традиционалната дипломатија и на воените аспекти, навидум во надлежност на Унијата, протегалќи се во области на Заедницата како што се трговијата и царината, помошта за развој, правосудството и полицијата, заштита на животната средина, надворешни односи во врска со земјоделските и рибарските политики и надворешно претставување на европската зона. ЕУ не може да изврши политичко влијание во светските прашања, споредливо со својата економска “тежина” се додека надворешните политики на Заедницата претставени во овој дел, не се подобро координирани или подобро интегрирани во единствена надворешна и безбедносна политика на Унијата. Во “европската перспектива”, државите членки се тие што треба да и допуштат на ЕУ да стане светска сила, преку прифаќањето да го споделат својот политички суверенитет на начин на кој го споделуваат својот економски и монетарен суверенитет.

Денес во современата меѓународна заедница која во голема мера е интегрирана, разрешувањето на голем број економски, развојни и еколошки прашања ја наметнува потребата за неопходна соработка помеѓу државите заради стекнување на заедничка корист, а не за стекнување на една држава за сметка на друга држава. Меѓународната безбедност првенствено треба да се заснова врз соработка на државите односно од најниското ниво на индивидуалната безбедност преку регионалната и националната до меѓународната безбедност, со цел да се постигне оптимална безбедност на секој поединечно и на сите заедно.

Улогата на Европската Унија во сецесионистичките кризи во земји членки: случај Каталонија vs. Шкотска

м-р Фатима Салифоска

Вовед

Сепаратизмот во Европа не е ништо ново. Со децении, барем големите малцинства во Баскија, Тирол, Шкотска, Бретања и други региони се залагаа за поголема автономија или дури и независност. Прашањето за сепаратизмот во суверените држави е, пред сè, резултат на националните и регионалните идентитети, кои влегуваат во главите со поголеми, обично повеќе глобализирани ентитети, кои се сметаат за далечни, туѓи и угнетувачки.¹ Движењата се посилни кога се вкоренети во историјата, културата, јазикот и популарната поддршка, како Каталонија, и послаби кога манипулираат со фолклорниот идентитет за да добијат поголема финансиска или политичка автономија, со мала намера да создадат нова политичка заедница. Во овој момент се поставува прашањето зошто овие движења се близу до поддршката на мнозинството. И двете ќе претставуваат клучен предизвик за Европа во наредните години.

Како резултат на сето ова во Европската Унија од 2004 година е во важност т. н. Баросо-доктрина, именувана според тогашниот претседател на Европската комисија. Според неа, нова држава, произлезена од земја членка на Европска Унија, која прогласила независност, веќе не е дел од Европска Унија, а уште помалку е по автоматизам нова членка на унијата. Посочената формулација на Жозе Мануел Барозо имаше за цел да им го одземе ветерот од едрата на движењата за независност во белгиска Фландрија, во Баскија во Франција и Шпанија, во Северна Ирска, во северна Италија, Шкотска и во Каталонија.

Во овој труд ќе се анализира ставот на Европската Унија и нејзиното влијание во однос на прашањето за Каталонската криза и статусот на Шкотска. Поголем дел од трудот ќе биде насочен кон детално објаснување на двата случаи, како и на компаративна анализа на сличностите и разликите помеѓу истите.

Клучни зборови: Европска Унија, Каталонија, Шкотска, Шпанија, независност, референдум.

Улогата на Европската Унија во сецесионистички кризи во земји членки

Европската Унија како целина се соочува со досега најголемите предизвици поврзани со високата невработеност, бавниот економски раст, економската неизвесност, но и со миграцискиот притисок и предизвиците од областа на животната средина и безбедноста, како и со нестабилноста во соседството.² Се преиспитуваат некои постигнувања на полето на

¹ Bach, David. "Three questions: Prof. David Bach on European Separatist Movement". Достапно на: <https://insights.som.yale.edu/insights/three-questions-prof-david-bach-on-european-separatist-movements>. 27.10.2019. [Пристапено на 30.04.2019]

² Европска Комисија., "Опис на Европската Унија: Десетте приоритети на Европа". Луксембург: Канцеларија за публикации на Европската Унија, 10.2015. стр.3

европската интеграција досега, какви што се слободното движење на луѓето и отворените внатрешни граници. Исто така растат популизмот и национализмот.³

Од друга страна Европската унија како субјект сè повеќе се наметнува како значаен политички и безбедносен фактор на меѓународната политичка сцена. Надворешната и безбедносната политика на Европска Унија се развиваа постепено со текот на годините и овозможуваа во светските работи Европска Унија да зборува и да дејствува како еден ентитет. Заедничкото настапување им дава на земјите-членки на Европска Унија многу поголем авторитет отколку што секоја од нив би имала кога сама би ги спроведувала своите политики. Со своите 28 земји-членки и речиси 500 милиони жители на своја територија, ¼ од светскиот БДП и извоз на 40% од своите производи и компреhezивен сет од економски, легални, дипломатски и воени инструменти на располагање, Европска Унија има можност да ползува големо влијание во различни делови од светот.⁴ Самата демографска и економска тежина го прави блокот од 28 нации огромна сила. Еврото сега е втората најважна меѓународна резерва и трговска валута во светот, давајќи значително влијание на Европска Унија околу светот.⁵

Нејзината позиција дополнително се зајакнува со трендот за носење заеднички одлуки за надворешната политика. Европска Унија е клучен актер за многу прашања од надворешната политика, од нуклеарната програма на Иран и стабилизирањето на Рогот на Африка до глобалното затоплување.⁶ Нејзината заедничка надворешна и безбедносна политика, создадена за да ги решава конфликтите и да го негува меѓународното разбирање, се темели врз дипломатија, иако ја дополнуваат и трговијата, помошта, безбедноста и одбраната.⁷

Од 1970-тите, голем број истражувачи дебатират за природата на Европската унија, особено за нејзиниот статус како актер во меѓународните односи.⁸ Во меѓународните односи, актер е индивидуален или колективен ентитет способен за осмислување на лична стратегија и дејствување автономно за да постигне одредени цели.⁹

Околу крајот на 21-от век имаше промена во пристапот кон студиите на Европска Унија со тоа што повеќе од научниците сметаат дека Унијата е независен актер во меѓународните односи.¹⁰ Ова промена може да се објасни со фактот дека пред тоа активноста на Европска Унија во меѓународната арена не беше институционализирана, но по усвојувањето на Заедничката надворешна и безбедносна политика и лансирањето на Европската безбедносна и одбранбена политика, стана возможно Европска Унија да се гледа како ентитет кој има потенцијал да дејствува на глобално ниво.¹¹

³ Ибид.,стр.3

⁴ Zielonka, Jan. Europe as a global actor: empire by example? *International Affairs*,84(3), 2008. 471–484. Стр. 476

⁵ Ибид., Стр. 476

⁶ Европска Комисија.,стр.12

⁷ Ибид.,стр.12

⁸ Yann, Richard."The European Union as an Actor in International Relations",https://www.cairn-int.info/article-E_EG_421_0015--the-european-union-as-an-actor-in.htm [Пристапено на: 04.05.2019]

⁹ Ибид.,

¹⁰ Gvazava, Diia, The European Union as an actor in international relations. A case-study of the legislation development on the common immigration and asylum policy. Finland: University of Tampere, 2014. Стр. 12

¹¹ Ибид.,стр.12

Отцепувањето на националните единици од поголемите држави и империи одамна е карактеристика на меѓународниот систем и истото се појави во многу различни контексти во текот на дваесеттиот век особено по падот на Советскиот Сојуз, тоа стана грижа на Европската Унија. Историски гледано, отцепувањето честопати било поврзано со војна и насилство, но се тврди дека во демократските држави, а особено во Европската унија, можно е мирно отцепување. Тоа може да се увиди во најзначајните современите движења за независност кои што се канализираат преку демократски процеси, особено изборниот успех на малцинските националистички партии и кампањи за референдум за независност.

Европската Унија се обиде да влијае врз исходот од отцепувањето во процесите што се различни, како што е независноста на балтичките држави од Советскиот Сојуз, оние кои следеа по крвавиот распад на Југославија и подоцна поделба на Србија; и поделбата на регионите во Грузија и Украина.¹² Европската Унија вршеше притисок преку мерки кои започнуваат од дипломатија, условеност за проширување, санкции, ембарга на оружје и мировни мисии.¹³ Постојењето на околу 20 значајни движења за независност во Европа значи дека Европска Унија најверојатно ќе остане вмешана во процесите на отцепување.¹⁴

Во овој контекст Европска Унија ќе мора да го зголеми своето влијание во процесот на отцепување не само на земји кои што не се членки на Европска Унија, туку и на постојните земји членки. Договорите на Европска Унија не го регулираат формирањето на нови држави, иако можат да влијаат на она што се случува по раѓањето на новата држава.¹⁵ Дебатите за независност во Шкотска и Каталонија се најактуелните случаи на сецесионистички движења во Европска Унија во моментов.

Геостратешката положба на Каталонија

Каталонија се наоѓа во североисточниот дел на Шпанија, на границата со Андора и Франција. Регионот се состои од неколку различни покраини во кои се вклучени Барселона, Жирона, Леида и Тарагон. Според последниот попис на населението од 2012 година во Каталонија живеат вкупно 7,5 милиони граѓани, што претставува вкупно 16% од целокупната популација на Шпанија.¹⁶ Површината на Каталонија изнесува 32.113 км² каде што главен град на регионот е Барселона со 1,6 милиони жители, и претставува втор град по големина во Шпанија.¹⁷

Во регионот се развиени неколку култури, пред се лозарството, маслинарството, одгледувањето на јужно овошје, бадеми и зеленчук. Од индустриите најзастапени се автомобилската, текстилната, хартиената, прехранбената, електронската, хемиската и петрохемиската индустрија. Според статистичките резултати од 2017 година туризмот е една од најзначајните гранки, при што посетеноста на регионот е повеќе од 19 милиони туристи,

¹² Bourne, Angela, „Europeanization and Secession: The Cases of Catalonia and Scotland“. Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe Vol 13, No 3, 2014, 94-120. стр.94

¹³ Ибид., стр.94

¹⁴ Ибид., стр.95

¹⁵ Ибид., стр.98

¹⁶ Web page of the Howlink pixel. <https://howlinkpixel.com/i-hr/Katalonija.Пристапено> на 20.12.2018.

¹⁷ Ибид.,

што претставува 25% од целокупниот број на туристи во Шпанија.¹⁸ Главни дестинации за туристите покрај Барселона се и летувалуштата Коста Брава и Коста Дуради.

Според проценките на економските експерти Каталонија денес има 7 милијарди евра повеќе приход отколку во 2008 година, кога започна финансиската криза во светот. Во текот на 2016 година каталонската економија го собори рекордот во извоз на странски вложувања, со трет последователен раст на БДП-то од 3.5%.¹⁹ Властите во Каталонија сметаат дека плаќаат неколку милијарди даноци повеќе во Мадрид секоја година, и тврдат дека тој износ не се враќа назад низ инвестиции и услуги. Каталонските власти сметаат дека учествуваат со 8% од регионалното БДП годишно, додека шпанската влада смета дека Каталонија учествува со 5%.²⁰ Стапката на невработеност во Каталонија во 2017 година изнесуваше 13.2%, додека стапката на невработеност на ниво на цела Шпанија изнесува 17.2%.

Регионот Каталонија низ историјата

Шпанија рано ја изградила својата држава во периодот од XV до XVIII век, но процесот на изградба на нацијата настапил во XIX и XX век со силни конкурентни регионални идентитети како Каталонија и Баскија. Сепак, Шпанија е една од ретките држави во Европа која во последните 200 години го сочувала својот национален идентитет и територија, со исклучок на колонијалните поседи кои беа во нејзин составен дел.²¹

Каталонија претставувала автономен регион на Ибарскиот полуостров со свој засебен јазик, закони и обичаи се до 1150 година. Својата автономност успеала да ја задржи до владеењето на Филип V, кога војната за шпанската сукцесија е завршена со пораз на Каталонија во 1714 година, што резултирало со раѓање на модерна Шпанија.

Почетоците на каталонскиот национализам и создавањето на каталонската нација датираат од XIX век. Како и во најголемиот број на случаи во кои етничките заедници и народи немале своја држава настанувањето на национализмот било поврзано со културното будење. Во периодот кога културниот препород во Каталонија зема најголем замав, тогаш каталонското национално движење прераснува во политички каталонизам.²²

На почетокот на 20 век, пред крајот на војната во 1917 година, во Каталонија биле присутни многу силни анархистички групации при што целиот регион притрпел големо насилство, штрајкови, бојкот и терористички напади. Првата сепаратистичка партија во регионот ја основа Францес Масиа. Во 1923 година генерал Примо де Ривера воведува диктатура и со тоа го забранува каталонското знаме, јазик и институции, при што воведува

¹⁸ Web page of the Statista. „Number of international tourists arriving in Spain in 2017, by destination region (in 1,000s)“. достапно на: <https://www.statista.com/statistics/447801/foreign-tourists-visiting-spain-by-destination-region/>. пристапено на.01.04.2019

¹⁹ Catalan News“Catalan economy back to pre-crisis GDP but with 438,000 fewer jobs“.достапно на: <http://www.catalannews.com/business/item/catalan-economy-back-to-pre-crisis-gdp-but-with-438000-fewer-jobs>. пристапено на 20.12.2018

²⁰ Web page of the Statista.“Gross domestic product (GDP) in Catalonia and the whole of Spain between 2003 and 2017 (in million euros)“.достапно на: <https://www.statista.com/statistics/327063/gross-domestic-product-in-catalonia-and-spain/>.пристапено на 20.12.2018.

²¹ Publication “The conflict in Catalonia” Elcano Royal Institute. Madrid. достапно на: <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/c0f90dae-76d1-4a8e-8f78-0058f048a44b/Catalonia-Dossier-Elcano-October-2017.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=c0f90dae-76d1-4a8e-8f78-0058f048a44b>. 2018

²² Ćurko, Hrvoje, “Profila autonomnezajednice: Katalonija”, 2013, str.43

единствено образование во цела Шпанија. Во годините кои следеле, а во кои паднала диктатурата и била воспоставена Втората Република, Каталонија успеала да ја поврати културната автономија и да успее да ја прошири политичката автономија.²³

Периодот на диктатурата во Шпанија од 1939 година до 1975 година за време на режимот на Франко, за Каталонија значел повторно укинување на автономијата и прогон на каталонскиот јазик и култура пропратен со илјадници убиства на Каталонците. Состојбата се подобрува во шеесетите години кога Каталонија ја започнува фазата на индустриски развој при што набрзо станува дестинација за мигрантски токови. Истовремено се развиваат и синдикални и партиски организации како опозицијата на диктатурата на Франко кои во седумдесетите години ќе се групираат во собранието на Каталонија.²⁴

Со завршувањето на владеењето на Франко во Шпанија се става крај на авторитарниот режим, на политичката сцена стапува демократска опозиција која има за цел на Баскија, Каталонија и на еден дел на Галиција им признае јазични, културни и национални разлики, па дури и еден степен на автономија.²⁵

Движењето за независност во Каталонија

Според испитувањето на јавното мислење од 1999 година за ставовите на пратениците во каталонскиот парламент, повеќе од 2/3 од нив се изјасниле дека се чувствуваат како Каталонци, а не како Шпанци.

Каталонскиот парламент на 30 септември 2005 година ја одобрува реформата на Статутот на автономија од 1979 година. На тој начин Каталонците добиваат нов Статут.

На 18 јуни 2006 Статутот на автономија е одобрен на референдум со 74% од гласачите, на кој референдум излегле 49% од гласачкото тело. Од тој момент Народната партија на Шпанија и шпанските влади започнуваат да ги опструираат и да ја оспоруваат неуставноста на постапките. Судот конечно на 2010 година за неуставни прогласува над 14 членови на Статутот.

Следни конкретни чекори кон независност на Каталонските власти следуваат во 2012 година кога регионалниот парламент ја усвојува Резолуцијата за референдум. Според заклучоците на Резолуцијата се очекувало референдумот за независност да се одржи во наредниот период, но значајно влијание во одлуката имаше исходот на референдумот за независност на Шкотска. Во текот на 2012 година се забележани првите поголеми демонстрации за независност, додека најголемиот протест беше забележан на Националниот ден на Каталонија во 2012 година. Во текот на 2013 година повторно се одржуваат демонстрации, од кои на еден од протестите во Барселона се собираат 1,6 милиони жители. Истата година во ноември во парламентот на Каталонија се донесени Нацрт одлуките за одржување на референдум.

Во текот на 2014 година се одржува референдумот во Шкотска на 18 септември 2014 година. Каталонскиот парламент официјално побара по примерот на Шкотска во април 2014

²³ Ибид, стр. 45

²⁴ Капор, Милана, “Сепаратизам као безбедносни проблем”, магистерски рад, Београд, 2018, стр.37

²⁵ Ибид., стр. 37

година од шпанскиот парламент да му бидат пренесени овластувањата за одржување на правно одобрените референдум. Шпанската влада тоа го негира, на што во септември 2014 година каталонскиот парламент носи одлука за одржување на необврзувачко гласање за независност на 9 ноември 2014. Шпанската влада ова го обжалува до Уставниот суд при што законот беше автоматски суспендиран.

Сепак во Каталонија се одржа необврзувачко гласање за независност во ноември 2014 година. Уставниот суд го прогласи за незаконско, но централната власт и полицијата не го спречиле одржувањето. Тогаш гласале 2,2 милиона од 5,4 милиони гласачи, а околу 80 отсто биле за независност.²⁶ Владата на премиерот Рахој веднаш ги отфрлила резултатите, велејќи дека гласањето е нелегално и необврзувачко и наведувајќи дека повеќето гласачи во Каталонија не гласале. Дополнително каталонските власти беа повикани на суд во 2015 година поради нивната улога во одржувањето на гласањето.²⁷

Референдумот во Каталонија во 2017 година

Референдумот за независност на Каталонија се одржа на 1 октомври 2017 година. Истиот го распиша Карлос Пуџемон, кој ја презеде функцијата претседател на Генералитет на почетокот на 2016 година. Референдумското прашање гласеше: “Сакате ли Каталонија да биде независна држава во форма на Република?”. По завршувањето на референдумскиот процес Каталонската влада излезе со официјална информација дека излезноста на референдумот изнесуваше 43%. Според резултатите од граѓаните кои го искористиле гласачкото право 90.2% се изјасниле со ДА, додека 7.8% се изјасниле за НЕ.²⁸

На 27 октомври 2017 година во Собранието на Каталонија официјално е прогласена независноста на земјата. Чинот на прогласување беше во спротивност со шпанскиот устав од 1978 година. Набргу потоа шпанскиот Сенат повикувајќи се на член 155 од Уставот на Шпанија ги укина овластувањата на Пуџемон и целата влада на Каталонија.

Членот 155 од Уставот на Шпанија гласи: “Доколку Самоуправната заедница не ги исполнува обврските кои се превземени со Уставот или законите, или пак постапува на начин кој сериозно ги загрозува општите интереси на Шпанија, Владата по поднесувањето на жалбата до претседателот на Автономната заедница и не добивањето на задоволителен одговор може по одобрувањето од страна на мнозинството во Сенатот да ги превземе сите неопходни мерки како би ја приморала Автономната заедница да ги исполни наведените обврски или да ги заштити горе споменатиот општ интерес”.²⁹

Процесот на референдумот и резултатите беа оспорени од неколку релевантни фактори во Шпанија. Ставот на Народната партија на Шпанија, поголемиот број на

²⁶ Гроздановски, Тамара. „Водич низ референдумот за независност на Каталонија – како дојде до ескалација?“ достапно на: https://www.fakulteti.mk/news/17-10-03/vodich_niz_referendumot_za_nezavisnost_na_katalonija_-_kako_dojde_do_eskalacija. 03.10.2017

²⁷ Ибид.,

²⁸ Web page of the Statista.”Preliminary results of the Catalan self-determination referendum on October 1st,2017”. достапно на: <https://www.statista.com/statistics/755833/catalan-self-determination-referendum-results/>.

²⁹ Constitution of Spain from 31.10.1978. достапно на: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_espa_texto_ingles_0.pdf. пристапено на 10.01.2019 година

политичките партии во Шпанија, како и на владата на Шпанија беше дека референдумот во Каталонија не е во согласност со Уставот. Законот за референдум беше суспендиран и од страна на Уставниот суд како и од шпанскиот државен обвинител. Истовремено беше наложено од највисоките инстанци дека било каква подготовка за гласање треба да биде спречена. И покрај сите притисоци Каталонската влада одлучи еднострано да го одржи референдумот.

Референдумот во 2017 година суштински се разликуваше од референдумот во 2014 година. Во 2014 година шпанската влада се реши да го толерира симболичното гласање за независност, додека во 2017 година шпанскиот премиер Маријано Рахој инсиститаше на тоа дека референдумот е нелегален и дека истиот не смее да се одржи.

Пред чинот на самото гласање стратегијата на шпанската влада беше да самиот чин на одржување на референдумот се третира како случај на непослушност. Поради тој став централните власти подготвуваа сили за безбедност како би ги спречиле подготовките за гласање по прогласувањето на Уставниот суд дека референдумот е неуставен. Во рамки на безбедносните акции беа уапсени голем број на високи функционери, додека беше вршена истрага во новинарски канцеларии, печатници и поштенски услуги со цел да се конфискува референдумскиот материјал.

Од една страна стратегијата на шпанската влада се покажа како репресивна и неефикасна при што владата во Каталонија стекна значаен политички капитал. Употребата на прекумерна сила ја разбуди уставната криза во Шпанија и на земјата и наштети на нејзиниот меѓународен углед. Иако со резерва, во европските земји се гледаше со симпатии на процесот при што дел од политичките субјекти сметаа дека Шпанија не ги испочитувала основните демократски и човекови права.

Од друга страна шпанската влада успеа со безбедносните мерки да ја исполни целта. Референдумот покрај тоа што беше неуставен истиот не беше доволен за остварување на целта со оглед на тоа што мнозинството од бирачкото тело не излезе на гласање, односно излезноста беше под 50%. Овој податок претставуваше дополнителен аргумент и за неутралните фактори, како и на меѓународниот фактор за поддршка на шпанската целовитост. Гласањето може да биде одржано во исклучителни услови и околности, но доколку излезноста на гласачите е слаба, таа секако не може да биде основ на кој треба да се бара мандатот за независност.

Движењето за независност на Шкотска

По другите прекугранични спорови, вклучувајќи го и поразот на Шкотланѓаните во Флоден од Англичаните во 1513 година, шкотските и англиските круни беа обединети во 1603 година, кога кралот Џејмс VI од Шкотска стана целокупен монарх на британските острови.³⁰

Во 1707 година, тој сојуз беше зацементиран од Шкотска и политичката унија на Англија, принудени од Шкотска, делумно поради финансиска криза, по апсолутниот неуспех

³⁰ Web page of The Guardian."Scottish independence:"The essential guide". достапно на: <https://www.theguardian.com/politics/scottish-independence-essential-guide>. 23.04.2013.

на неговата колонија во Панама, т.н. авантура на Дариен.³¹ Сета политичка сила се пресели во Лондон, но Шкотска задржа свој правен систем, цркви и универзитети. Во 1745 година, претендент на британскиот престол, Принс Чарли, го предводеше Јакобинскиот бунт против хановерското владеење од Лондон. И покрај тоа што стигна до југ како Дерби, тоа заврши со пораз на Клодон во 1746 година.³²

Во 1800 година со зајакнување на економијата на Шкотска, нејзините градови напредувале со брзо темпо и нејзините граѓани се водечка улога во британската империја. Но, предлозите за Шкотска да му дадат некоја форма на "домашно владеење" во рамките на Велика Британија биле живи од ерата на Вилијам Гладстон како либерален лидер во 1880-тите. По неколку неуспешни обиди во Вестминстер, особено во 1913 и 1979 година, шкотскиот парламент конечно беше повторно воспоставен во 1999 година во Единбург со широки политики и законски овластувања, но зависи од директен грант од Лондон.

Во 1934 година, беше формирана Шкотската национална партија (СНП), чија примарна цел беше независноста на Шкотска. Во 1974 година, СНП освои 30 отсто од гласовите во Шкотска и 11 места во парламентот со слоганот "Тоа е нафта од Шкотска!"³³ Понатаму, на референдумот во 1997 година, шкотскиот електорат гласаше за децентрализација на власта, што значи дека иако Шкотска ќе остане дел од Обединетото Кралство, нивната влада има стекнато широк спектар на новите овластувања, вклучувајќи ја контролата во образованието и здравството, и за прв пат од 1707 година свој парламент.³⁴ Години подоцна, Шкотската национална партија (СНП) постигна изборна победа во 2007 година. Таа беше избрана за најголема партија во рамките на шкотскиот парламент, но без мнозински мандат. Таа беше малцинство во владата во периодот од 2007 до 2011 година.³⁵

Во 2007 година, СНП победи на парламентарните избори во Шкотска, завршувајќи 50 години доминација на Лабуристичката партија. Водачот на СНП, Алекс Салмонд, беше избран за прв министер во Шкотска. Тој го освои вториот мандат во 2011 година и ја искористи можноста за да добие одобрение за референдум за независност на Шкотска.

Референдумот во Шкотска во 2014 година

На 15 октомври 2012 година, Алекс Салмонд и британскиот премиер Дејвид Камерон го потпишаа договорот од Единбург за одржување на референдумот во 2014 година. Според овој договор двете влади се согласија да работат заедно за да се одржи референдум за независност на Шкотска. Следните преговори помеѓу нив ја намалија старосната граница потребна за гласање за референдум за 16 години и утврдиле дека ќе постават едно прашање: "Дали Шкотска треба да биде независна земја?"³⁶

³¹ Ибид.,

³² Ибид.,

³³ Web page of the History. "The history behind the Scottish independence vote". достапно на: <https://www.history.com/news/the-history-behind-the-scottish-independence-vote>. 22.08.2018.

³⁴ Ибид.,

³⁵ Карог, Milana., "Separatism kao bezbednosni problem", Univerzitet u Beogradu, 2018., str.56

³⁶ Ибид., стр. 56

По договорот помеѓу владите на Шкотска и Велика Британија³⁷, Законот за референдум за шкотската независност, бил донесен од страна на шкотскиот парламент на 14 ноември 2013 година и добил кралска согласност на 17 декември 2013 година.³⁸

Прашањата околу економијата доминираа во дебатата за референдумот на сите медиуми во Шкотска.³⁹ Според Марина Декевала прашањето за иднината на Шкотска имаше влијание врз домашниот и меѓународниот бизнис.⁴⁰ Голем дел од граѓаните биле загрижени дека распадот на Обединетото Кралство би можел да ја поткопа положбата на Лондон како меѓународен финансиски центар.

Освен тоа, одбранбената способност на Велика Британија би можела да биде засегната. Шкотската влада за време на кампањата тврдеше дека сака да го отстрани ја флотата на нуклеарната подморница на Обединетото Кралство, која се наоѓа на Фаслен. Шкотската влада тврдеше: "Нашата цврста позиција е дека независна Шкотска не треба да биде домаќин на нуклеарно оружје и ние ќе се приклучиме на НАТО само по таа основа".⁴¹

Шкотска ќе мора повторно да преговара за нејзиниот влез во НАТО и во Европската Унија ако гласаше за независност. Во однос на тоа, лидерите на Европската Унија сигнализираа дека ќе заземат цврста линија и ќе ја направат Шкотска да се приклучи како и секоја друга независна држава. Во периодот на кампањата гласачите се убедуваа дека приклучувањето на Шкотска во Европската Унија лесно може да се направи преку измени на постоечките договори. Доколку дојде до независност шкотската влада треба да започне процес за изготвување на писмен устав, а Кралицата Елизабета II ќе остане шеф на државата.

Исто така, за време на кампањата шкотската влада тврдеше дека на земјата ќе и биде подобро по независноста, во голема мера врз основа на преземањето контрола врз приходите од нафта и гас од Северното Море пронајдени во шкотските води. Слично на тоа, дел од аргументите на шкотската влада беа дека подобро ќе управува со енергетската индустрија, ќе инвестира за зголемување на производството и ќе создаде фонд за богатство, сличен на нафтениот фонд на Норвешка, за да им користи на идните генерации.

Една од главните работи за преговори беше прашањето околу долгот кој го поседува Обединетото Кралство, дали Шкотска доколку стане независна би наследила дел од тој долг или не. Освен тоа, воведување на нова валута претставува неизбежен дел од целиот тој процес. Кампањата која ја поддржуваше независноста излезе со тврдење дека има намера Шкотска да остане дел од Заедничката туристичка област, која овозможува слободно движење за граѓаните на Обединетото Кралство, Република Ирска, Остров на Човекот и на Каналските Острови.⁴²

³⁷ Agreement between the United Kingdom Government and the Scottish government on a referendum on independence for Scotland. Достапно на:

<https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130102230945/http://www.number10.gov.uk/wp-content/uploads/2012/10/Agreement-final-for-signing.pdf>. Edinburg.15.10.2012.

³⁸ Scottish Independence referendum act 2013. Достапно на: <http://www.legislation.gov.uk/asp/2013/14/contents>.

³⁹ Marina Dekavalla."Framing referendum campaigns: the 2014 Scottish independence referendum in the press". Media, Culture and Society, 38 (6), 2016. pp. 793-810, стр. 14

⁴⁰ Ибид.,стр.14

⁴¹ Smith-Spark, Laura."Scotland' vote of independence:What you need to know". Web page of CNN.Достапно на: <http://edition.cnn.com/2014/09/09/world/europe/scottish-referendum-explainer/index.html>.18.09.2014

⁴² Ибид.,

Референдумот за независност во Шкотска беше одржан на 18 септември 2014 година на кој што се одлучуваше дали земјата ќе остане во состав на Велика Британија. Прашањето за референдумот, како што било предложено од Изборната комисија, гласело „Треба ли Шкотска да биде независна држава?“, на кое што гласачите можеле да одговорат со „да“ или „не“. Исходот од референдумот беше 55,3 % „против“ независност или 2.001.926 гласачи, додека 44,7% биле „за“ или 1.617.989 гласачи.⁴³

На 23 јуни 2016 година беше одржан референдум во Велика Британија каде што се одлучи со 51,9 % за Велика Британија да замине од Европската Унија. За време на одржувањето на овој референдум Шкотска гласаше за останување во Европската Унија со 68%, додека 44,2 % од населението беше за заминување од Европската Унија.⁴⁴ По објавување на резултатот за напуштање на Европската Унија, првиот министер на Шкотска Никола Старџен излезе со изјава дека тоа е "демократски неприфатливо" за Шкотска каде што се гласаше за останување во Европската Унија.⁴⁵ Како резултат на ова шкотската влада ги зголеми аргументите за независност од Велика Британија особено во делот на економијата.

Во контекст на ова, првиот министер на Шкотска Никола Старџен ги објави плановите за втор референдум за независност на Шкотска, поради се што се случуваше околу Брегзит. Шкотскиот парламент го поддржа предлогот на премиерката Никола Стараџен да се одржи референдум за независност на оваа земја. Предлогот беше поддржан со 69 гласови за и 59 гласови против. Истиот се очекува да биде одржан во 2019 година.

Каталонија Vs. Шкотска: сличности и разлики

Кога станува збор за правото на самоопределување и сецесија во рамките на меѓународното право случаите на Каталонија и Шкотска се многу слични. Но кога ќе ги погледнеме во контекст на историското наследство и внатрешниот уставен поредок правата на сецесија на двете држави суштински се разликуваат. Уставот на Велика Британија овозможува нејзините составни делови да се осамостојат врз основа на легитимната волја на жителите изразена на референдум. Уставниот систем на Шпанија од друга страна ја забранува можноста за сецесија на покраините.

Сличностите помеѓу Шкотска и Каталонија би биле следни:

- Двете се во состав на децентрализирани федерални единици;
- Постојат како нација со посебен јазик и историско наследство;
- Жителите ги акцентираат и инсистираат на културолошките специфики.⁴⁶

Разликите помеѓу двата случаи би биле следни:

- Шкотска е мирно соединета во заедничка држава, за разлика од Каталонија каде што е направена насилна анексија;

⁴³ Web page of BBC. "Scottish referendum :Scotland votes "No" to independence". достапно на: <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-29270441>. 19.09.2014.

⁴⁴ Web page of BBC. "Brexit: All you need to know about the UK leaving the EU". достапно на: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-32810887>. 10.05.2019.

⁴⁵ Ибид.,

⁴⁶ Krnetić, Helena., "Teorija secesije, studijaslucaja: Katalovija I Škotska", Univerzitet u Banjoj Luci, 2017, стр. 63

- Шкотланѓаните не тврдат дека се дискриминирани во контекст на нарушување на човековите права. Каталонците се повикуваат на периодот на диктатурата и користат аргументи за кршење на човековите права и дискриминацијата;
- Шкотланѓаните не сметаат дека се дискриминирани во економска смисла. Каталонците сметаат дека постои економска дискриминација;
- Шкотланѓаните имаат нафта која ја сметаат за значаен природен ресурс и голем проблем врз задржувањето на сопственоста доколку се раздвојат. Каталонците немаат изразит ресурс кој би можел да биде предмет на голем спор со Шпанија;
- Централните власти го одобруваат референдумот во Шкотска, за разлика од Каталонија каде што централните власти го прогласија за неуставен;⁴⁷
- По финалната разврска околу Брежит, Шкотска има можност за одржување на нов референдум и прогласување на независност, а со тоа и враќање во Европската Унија.

Баросо доктрина

Во Европската Унија од 2004 година е во важност т. н. Баросо-доктрина, именувана според тогашниот претседател на Европската комисија. Според неа, нова држава, произлезена од земја-членка на Европска Унија, која прогласила независност, веќе не е дел од Европска Унија, а уште помалку е автоматски нова членка. Со оваа формулација Жозе Мануел Баросо сакаше да им го одземе ветрот од едрата на движењата за независност во белгиска Фландрија, во Баскија во Франција и Шпанија, во Северна Ирска, во северна Италија и во Каталонија. Во 2014 година Баросо го повтори своето толкување на правото во интервју за Би-Би-Си, кога актуелен повод беше можната независност на Шкотска.⁴⁸

Комесарите постојано го истакнаа ставот што го навел од страна на Комисијата Претседателот Жозе Мануел Баросо во писмото од декември 2012 година до Домот на Лордовите во Велика Британија „[...] новата независна држава, со оглед на нејзината независност, би станала трета земја во однос на Европска Унија, а договорите повеќе нема да се применуваат на нејзината територија. Според член 49 од Договорот за Европска Унија, секоја европска држава која ги почитува принципите утврдени во член 2 од Договорот за Европската унија може да аплицира за да стане членка на Европска Унија.⁴⁹

Оваа позиција беше широко распространета и повторена во повеќе наврати од други актери на Европска Унија вклучувајќи го и заменик-претседателот на Европската Комисија, Хоакин Алмунија, комесарот за внатрешен пазар, Мишел Барниер и претседателот на Европскиот совет Херман ван Ромпуј.⁵⁰ Нивните изјави ја зајакнаа позицијата на движењето против независност во Шпанија и Велика Британија.

⁴⁷ Ибид, стр. 64

⁴⁸ Ригерт, Бернд., „Каталонија: Адиос Шпанија! Адиос ЕВРОПСКА УНИЈА!“ достапно на: <https://www.dw.com/mk/%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BE%D1%81-%D1%88%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%BE%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BE%D1%81-%D0%B5%D1%83/a-40470882>. 13.09.2017

⁴⁹ К. Bourne, Angela., стр.106

⁵⁰ Ибид., стр.106

Во втората половина на 2017 година, во рамките на процедурите за референдум во Каталонија највисоките европски челници и портпароли многу често ја спомнуваа Баросо доктрината во изјавите за медиумите. Од друга страна Каталонската влада во нејзините изјави и обраќања до јавноста го тврдеше спротивното. Тие ги убедуваа своите жители дека можат да ја напуштат шпанската федерална држава, но истовремено да останат граѓани на Европска Унија.

Можноста дека новите држави би можеле да се соочат со неколку години неизвесност меѓу независноста и пристапувањето во Европска Унија и дека можеби ќе треба повторно да преговараат за условите за членство, доведоа до идентификација на дополнителни проблеми. Други земји-членки може да ги нарушат преговорите за пристапување или да стават вето на пристап, особено Шпанија.

Ако навистина настане независна држава Каталонија или Шкотска, таа, според договорите на Европската Унија, може да побара прием во Европска Унија. Но, таа мора да го помине целокупниот процес на приклучување, што може да трае со години. Сите членки на Европската Унија, вклучувајќи ја и Шпанија, треба да дадат зелено светло за пристапните преговори.⁵¹

Во одбрана на Шпанија во 2017 година застапа и САД. Изјавите на претседателот Доналд Трамп беа во насока на поддржување на идејата за единствена Шпанија. Тој при средбата со шпанскиот премиер Рахој ќе изјави: „Би сакал да ја видам Шпанија и понатаму обединета“. Сепак, американскиот претседател не рече дека референдумот е нелегален и дека граѓаните не смеат да се изјаснат.⁵²

Со цел да се изврши притисок врз институциите на Европска Унија на 7 декември 2017 година во близина на седиштето на Европска Унија во Брисел се одржа марш каде што околу 45.000 демонстранти излегоа во Брисел за поддршка на независноста на Каталонија како и поддршка на поранешниот претседател Карлос Пуџдемон. Демонстрантите носеа каталонски знамиња, пееја песни и извикуваа „Разбуди се, Европа“.⁵³ Меѓу демонстрантите беше и Пуџдемон, беше облечен во жолто, како поддршка на притворените сепаратистички лидери, а на присутните им се обрати на каталонски, пред да му испрати порака на претседателот на европската комисија, Жан Клод Јункер, кому му се обрати на француски.⁵⁴ "Европа не треба да се плаши од одбраната на основните демократски вредности", се обрати Пуџдемон на толпата на крајот од маршот.⁵⁵ "Каталонија сака да продолжи да постои во форма на демократска земја. Ќе продолжиме да работиме на таа цел тука, во срцето на Европа".⁵⁶

⁵¹ Ибид.,

⁵² Гроздановски, Тамара. „Водич низ референдумот за независност на Каталонија – како дојде до ескалација?“ достапно на: https://www.fakulteti.mk/news/17-10-03/vodich_niz_referendumot_za_nezavisnost_na_katalonija_-_kako_dojde_do_eskalacija. 03.10.2017

⁵³ Web page of the Independent. "Catalan independence: 45,000 protesters march in Brussels to support exiled president Carlos Puigdemont". Достапно на: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/catalan-independence-protesters-brussels-carles-puigdemont-support-exiled-president-thousands-gather-a8096851.html>. 07.12.2017.

⁵⁴ Ибид.,

⁵⁵ Ибид.,

⁵⁶ Ибид.,

Заклучок

Овој труд нуди компаративен приказ за движењата за независност во Каталонија и Шкотска како најактуелни случаи на сецесиски движења во моментот во Европската Унија. Претставените поглавја прикажаа ретроспектива на развојот на каталонското прашање од самиот почеток на формирањето на регионот, па се до одржувањето на референдум за независност во октомври 2017 година. Исто така беше даден посебен осврт на движењето на независност во Шкотска се до одржување на референдумот во 2014 година.

Од претходно претставените тврдења може да се заклучи дека дел од аргументите за независност се во корист на Каталонија во споредба со Шкотска. Каталонија може и се повикува на теоријата на корективно право, што не е случај со Шкотска.

Динамичниот развој на односите во Европската Унија не секогаш е праведен за народите кои бараат право на самоопределување. Каталонија како еден од регионите е во неминовност на мислењето на Европската Унија што дополнително ги затајува претензиите на жителите за конечно осамостојување. Од друга страна двојните аршини несрамежливо ги застапува при посредувањето во решавањето на статусот на Шкотска, иако во случајот не се работи за иста почетна позиција во процесот на самостојност.

Имено, може да се потврди дека на денешната територијата на Европската Унија случајот на Каталонија е на врвот на оправдувањата за сецесија споредбено со сите други региони и покрај тоа администрацијата на Европска Унија не го дели истиот став.

Несомнено дека дополнителното проширување на Европската унија со земјите од Балканот ќе биде нов предизвик за интервенционистичката позиција на ЕУ кога е во прашање односот на унијата кон сецесионистичките движења, ако се земе предвид дека процесот на создавање на државите на Балканот не е завршен.

Останува да видиме што понатаму ќе следи по најавените реформи по изборите во Европската Унија, како и во можноста за појави на нови сецесионистички движења во рамките на унијата. Сепак, овој труд ни даде почетни позиции за тоа во кој правец би се движеле позициите на ЕУ кон сличните појави во земјите членки во иднина.

Користена литература

Библиографија:

1. Bourne, Angela. "Europeanization and Secession: The Cases of Catalonia and Scotland". *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* Vol 13, No 3, 2014, 94-120.
2. Европска Комисија., "Опис на Европската Унија: Десетте приоритети на Европа". Луксембург: Канцеларија за публикации на Европската Унија, 10.2015.
3. Gvazava, Diia, *The European Union as an actor in international relations. A case-study of the legislation development on the common immigration and asylum policy. Finland: University of Tampere*, 2014.
4. Ćurko, Hrvoje., "Profil autonomne zajednice: Katalonija", 2013.
5. Marina Dekavalla. "Framing referendum campaigns: the 2014 Scottish independence referendum in the press". *Media, Culture and Society*, 38 (6), 2016. pp. 793-810.
6. Капор, Милана., "Сепаратизам као безбедносни проблем", магистерски рад, Београд, 2018.

7. Krnetić, Helena., “Teorija secesije. Studija slucaja: Katalonija I Skotska”, Univerzitet u Banjoj Luci, 2017.
8. Publication “The conflict in Catalonia” Elcano Royal Institute. Madrid. достапно на: <http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/c0f90dae-76d1-4a8e-8f78-0058f048a44b/Catalonia-Dossier-Elcano-October-2017.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=c0f90dae-76d1-4a8e-8f78-0058f048a44b>. 2018.
9. Yann, Richard. “The European Union as an Actor in International Relations”. https://www.cairn-int.info/article-E_EG_421_0015--the-european-union-as-an-actor-in.htm.
10. Zielonka, Jan. Europe as a global actor: empire by example? International Affairs, 84(3), 2008. 471–484.

Други извори

1. Agreement between the United Kingdom Government and the Scottish government on a referendum on independence for Scotland. Достапно на: <https://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20130102230945/http://www.number10.gov.uk/wp-content/uploads/2012/10/Agreement-final-for-signing.pdf>. Edinburg. 15.10.2012.
2. Bach, David. “Three questions: Prof. David Bach on European Separatist Movement”. Достапно на: <https://insights.som.yale.edu/insights/three-questions-prof-david-bach-on-european-separatist-movements>. 27.10.2019.
3. Constitution of the Spain from 31.10.1978. достапно на: http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Hist_Normas/Norm/const_es_pa_texto_ingles_0.pdf.
4. Гроздановски, Тамара. „Водич низ референдумот за независност на Каталонија – како дојде до ескалација? “достапно на: https://www.fakulteti.mk/news/17-10-03/vodich_niz_referendumot_za_nezavisnost_na_katalonija_-_kako_dojde_do_eskalacija. 03.10.2017.
5. Ригерт, Бернд. „Каталонија: Адиос Шпанија! Адиос ЕВРОПСКА УНИЈА!“ достапно на: <https://www.dw.com/mk/%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%B0%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BE%D1%81-%D1%88%D0%BF%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%98%D0%BE%D0%B0%D0%B4%D0%B8%D0%BE%D1%81-%D0%B5%D1%83/a-40470882>. 13.09.2017.
6. Scottish Independence referendum act 2013. Достапно на: <http://www.legislation.gov.uk/asp/2013/14/contents>.
7. Smith-Spark, Laura. “Scotland’s vote of independence: What you need to know”. Web page of CNN. Достапно на: <http://edition.cnn.com/2014/09/09/world/europe/scottish-referendum-explainer/index.html>. 18.09.2014.
8. Web page of the Catalan News. “Catalan economy back to pre-crisis GDP but with 438,000 fewer jobs” достапно на: <http://www.catalannews.com/business/item/catalan-economy-back-to-pre-crisis-gdp-but-with-438000-fewer-jobs>. 20.07.2017.
9. Web page of The Guardian. “Scottish independence: The essential guide” достапно на: <https://www.theguardian.com/politics/scottish-independence-essential-guide>. 23.04.2013.

10. Web page of the Statista. „Number of international tourists arriving in Spain in 2017, by destination region (in 1,000s)”. достапно на:<https://www.statista.com/statistics/447801/foreign-tourists-visiting-spain-by-destination-region/>.
11. Web page of the Statista.“Gross domestic product (GDP) in Catalonia and the whole of Spain between 2003 and 2017 (in million euros)”достапно на:<https://www.statista.com/statistics/327063/gross-domestic-product-in-catalonia-and-spain/>.
12. Web page of the Statista.”Preliminary results of the Catalan self-determination referendum on October 1st,2017”. достапно на:<https://www.statista.com/statistics/755833/catalan-self-determination-referendum-results/>.
13. Web page of the History.“The history behind the Scottish independence vote”.достапно на:<https://www.history.com/news/the-history-behind-the-scottish-independence-vote>. 22.08.2018.
14. Web page of BBC.”Scottish referendum:Scotland votes “No” to independence”.достапно на: <https://www.bbc.com/news/uk-scotland-29270441>.19.09.2014.
15. Web page of the Independent.”Catalan independence:45,000 protesters march in Brussels to support exiled president Carlos Puigdemont”.Достапно на:<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/catalan-independence-protesters-brussels-carles-puigdemont-support-exiled-president-thousands-gather-a8096851.html>.07.12.2017.
16. Web page of the Howlink pixel. <https://howlingpixel.com/i-hr/Katalonija>.

Македонската интеграција во ЕУ

Диме Наумчески

Секоја држава која сака да стане полноправна членка на Европската унија, својата намера ја изразува со поднесување на барање за членство кое го предава на Советот на Европската унија. Советот ја задолжува Европската комисија да ја процени способноста за исполнување на критериумите и условите за пристапување на земјата кон ЕУ.

Критериумите кои секоја земја мора да ги задоволи во јавноста се познати како Копенхашки критериуми, а можат да се поделат на политички, економски и административни. Во однос на политичките критериуми станува збор за стабилност на институциите кои ќе гарантираат демократија, владеење на правото, заштита на човековите права и почитување и заштита на правата на малцинствата.

Критериумите кои ги донесе Европскиот совет на седница во Копенхаген во 1993 година вклучуваат и постоење и функционирање на пазарна економија која мора да биде во можност да се справи со притисокот на пазарот и правилата на европската економија, односно да биде во можност да се справи со притисокот на конкуренцијата и пазарните сили внатре во Унијата.(економски критериуми)

Исто така, секоја земја кандидат мора да биде спремна да ги преземе сите обврски и одговорности во насока на прифаќање и исполнување на целите на политичката и економската и монетарната унија (критериум на вградување на *acquis communautaire*).

Таканаречените административни критериуми, познати и како Мадридски критериуми, утврдени на седница на Европскиот совет во 1995 година, бара секоја земја кандидат да биде способна да создаде услови за прилагодување на националната административна структура кон механизмите кои функционираат во јавната администрација на ЕУ.

Ако мислењето на Комисијата е позитивно, а Советот едногласно го поддржи до донесување на преговарачка рамка, преговорите за пристапување на нова членка се сметаат за официјално започнати (отворени).

Нужен предуслов во процесот на пристапување е донесувањето на претпристапна стратегија чија цел е да ја подготви земјата за идното членство. Претпристапната стратегија вклучува многубројни документи и механизми како што се договори за здружување, договор за стабилизација и пристапување, економски договори и конвенции, европски партнерства, претпристапна помош, кофинансирање од меѓународни финансиски установи, учествување во програмите на ЕУ, во работата на агенциите на ЕУ, донесување на национална програма за усвојување на европското законодавство и извештаи за напредокот кон политичкиот дијалог.

Прв чекор во процесот на преговори е таканаречениот *screening*, односно аналитички преглед и усогласување на законодавството на земјата кандидат со законодавството на ЕУ. *Screening* се спроведува по тематски поглавја, а врз основа на позитивниот извештај за завршувањето на *screening* за секое поглавје понатаму се отвора процесот на преговори. Нему му претходи утврдувањето на преговарачките позиции на земјата кандидат.

Европската комисија континуирано го известува Советот на Европската унија и Европскиот парламент за напредокот на процесот на преговарање, а извештаите и на земјата кандидатка и служат како своевидни упатства за квалитетот на подготовката за членство во ЕУ. Во текот на преговорите земјите кандидати добиваат помош од ЕУ за да им се овозможи полесно да го достигнат нивото на економскиот развој на Унијата.

Кога преговорите за сите поглавја ќе бидат завршени, Советот на Европската унија и земјата кандидат, врз основа на заклучоците од преговорите, заедно составуваат предлог на договор за пристапување кон Европската унија. Предлогот на договорот мора да добие позитивно мислење од страна на Европската комисија и едногласна потврда од Европскиот парламент пред да се даде на ратификација на државите членки на Европската унија. По завршувањето на процесот на ратификација на договорот за пристапување во сите земји членки, земјата кандидат станува полноправна членка на Европската унија.

Методологијата во пристапниот процес формално се менува по 17 години. Последен пат ова беше направено во 2003 година, во пресрет на најголемото проширување на ЕУ од 2004 година, кога во Унијата одеднаш беа примени 10 нови членки.

Промената ја иницираше Франција, која со ова го условуваше отворањето на пристапните преговори со Македонија и со Албанија.

Франција прва излезе со идеи како треба да се водат идните преговори, а потоа и другите земји-членки дадоа предлози. Новата методологија во голема мера ги задоволува француските барања, но во некои елементи ги зема предвид и предлозите на другите земји.

Од спроведувањето на реформите ќе зависи темпото на преговорите за членство во Европската унија при што во екстреман случај преговарите ќе можат да бидат ставени во мирување или суспендирани. Ова го предвидува новата методологија, која предвидува и повторно отворање на веќе затворени поглавја доколку има потреба од тоа.

Триесет и двете преговарачки поглавја, како што објави Дојче веле, ќе бидат поделени во шест групи. Првата е насловена како фундаментални реформи, каде влегуваат поглавјата 23 и 24 – владеењето на правото, правосудството, основните човекови права, функционирање на демократски институции и јавната администрација, како и поглавјата за јавните набавки, статистиката, финансиската контрола. Според предлогот со нив ќе започнуваат и ќе завршуваат преговорите, што не е различно многу од старата методологија. Останатите поглавја се поделени во пет групи и тоа внатрешен пазар, конкурентност и инклузивен раст, зелена агенда и одржлива поврзаност, ресурси, земјоделство и кохезија и последниот шестиот – надворешни односи.

Реверзибилноста се дефинира како мерка доколку се утврди назадувањето во фундаменталните услови. Освен Комисијата и земјите-членки ќе имаат право да одлучат да запрат преговорите или да ги суспендираат. Брисел ќе располага и со мерка за суспензија на финансирањето, со исклучок на граѓанското општество, како и губење на бенефити од поблиска интеграција, како пристапот до програми на ЕУ и унилатералните концесии за пристап до пазари.

Доколку земјите пак добро и брзо ги имплементираат реформите, можат да очекуваат зголемена финансиска помош и инвестиции и поблиска интеграција со политиката, пазарите и програмите на ЕУ во областите каде е постигнат напредок.

Патот на Македонија кон ЕУ

По прогласувањето на независноста во јануари 1991 година, Република Македонија го истакна членството во Европската унија како една од нејзините стратешки интерес. Остварувајќи ја оваа определба, Република Македонија се легитимира како партнер од доверба и сојузник на Европската унија, кој мина низа етапи во односите, приближувањето и интегрирањето на ЕУ.

На 15 јануари 1992 година, Европската унија формираше Арбитражна комисија, предводена од претседателот на Уставниот суд на Франција, Робер Бадинтер. Комисијата заклучи дека Република Македонија ги задоволува сите услови за меѓународно признавање и дека името не претставува територијална закана.

Меѓутоа заради спротиставувањето на Грција Република Македонија да се признае под уставното име, задоцни процесот на меѓународно признавање и воспоставување на дипломатски односи со ЕУ. Целосните дипломатски односи меѓу РМ и ЕУ се воспоставени во декември 1995 година, кога е отворена и мисијата на РМ во ЕУ.

Република Македонија од 1996 година е корисник на Програмата ФАРЕ (Phare), програма создадена од ЕУ за помош на реформите на земјите од Централна и Источна Европа, насочени кон пристапување во ЕУ.

Во април 1997 година потпишана е Спогодба за соработка меѓу Република Македонија и Европската заедница, како и Спогодба во областа на транспортот, а потоа и за текстилот. Потоа Европската унија отвори претставништво, односно канцеларија на Европската комисија во Република Македонија.

Во февруари 1998 година за прв пат се одржа политички дијалог меѓу РМ и ЕУ, а во март истата година се одржа првиот состанок на Советот за соработка меѓу РМ и ЕУ. Тој успешно функционираше се до воспоставување на новото тело со Спогодбата за стабилизација и асоцијација.

Европската комисија во 1999 година, оформува нова рамка во која се одвива соработката на ЕУ со земјите од т.н. Западен Балкан. (Република Македонија, Албанија, Босна и Херцеговина, Србија, Црна Гора и Република Хрватска), кој го нарече Процес за стабилизација и асоцијација (ПСА).

Канцеларијата на Европската комисија во 2000 годна беше подигната на ниво на Делегација на Европската комисија.

Советот на министри на Европската унија во декември 2000 година донесе Одлука (Регулатива) со која се воспостави КАРДС (CARDS) програмата, како програма за помош на Европската унија на земјите кои припаѓаат на Процесот на стабилизација и асоцијација.

Република Македонија е прва држава од земјите учеснички во ПСА која ја потпиша Спогодбата за стабилизација и асоцијација во април 2001 година.

На 22 март 2004 година, во Даблин, Република Ирска, Владата на РМ поднесе барање за членство во ЕУ со што се потврди континуираната и јасна политички определби за приклучување кон Унијата.

На Самиот во Брисел на 17 декември 2005 година, Европскиот совет реши Република Македонија да се стекне со статус земја кандидат за членство во ЕУ. Оттогаш на крајот на

годината, Европската комисија објавува редовни извештаи за напредокот на Република Македонија.

На 30 октомври 2007 година се потпишани Финансиска спогодба меѓу Владата на Република Македонија и Комисијата на Европските заедници за Националната програма за 2007 година во рамките на инструментот за претпристапна помош (ИПА) и Рамковната спогодба помеѓу Република Македонија и Комисијата на Европските заедници за правилата за соработка во врска со финансиската помош. Република Македонија е прва земја во регионот чии проекти беа одобрени од Европската комисија и прва земја во регионот која ја потпиша Финансиска спогодба со што се овозможи користење на средствата од ИПА-фондовите.

На 1 јануари 2008 година стапи на сила Спогодбата за визно олеснување и Спогодбата за реадмисија со ЕУ.

На 18 февруари 2008 година, Европскиот совет го усвојува Пристапното партнерство за земјата, обновувајќи го претходното Европско партнерство од 2006 година.

Во февруари 2008 година, отпочна дијалогот за визна либерализација за граѓаните на Република Македонија.

Во март 2008 година, Европската комисија ја усвои комуникацијата за Западен Балкан, во која се изложуваат одредниците за преминување во следната фаза од пристапниот процес.

Истата година, во месец мај, Европската комисија го презентираше патоказот за визна либерализација, во кој јасно и прецизно беа дефинирани одредниците, по блокови, кои требаше да се исполнат од страна на Република Македонија.

Од страна на Европскиот Парламент на 12 март 2009 година усвоена е Резолуција за извештајот за напредокот на Република Македонија во 2008 година во која се предлага отпочнување на преговорите за членство во ЕУ.

На 15 јули 2009 година, Европската комисија, врз основа на направените реформи и постигнатите резултати, одлучи да даде предлог за доделување на визна либерализација за граѓаните на Република Македонија.

По својот извештај објавен на 14 октомври 2009 година, Европската комисија, одлучи да предложи отворање на преговорите за пристапување на Република Македонија во Европската Унија. Одлуката беше донесена врз основа на убедливиот напредок постигнат и значителната работа на клучните реформски приоритети, познати како одредници 8+1, а особено исполнувањето на копенхашките политички критериуми.

На 1 декември 2009 година, по долг и макотрпен процес на преговори, по неуспешните референдуми во Франција и Холандија, а после и во Ирска, со повторен обид и со правење на одредени отстапки, стапи на сила Лисабонскиот договор, кој покрај зголемувањето на надлежностите на Европската унија, Европскиот парламент и националните парламенти на земјите членки, го отвори патот за реформи на институциите за нови проширувања со нови земји членки во ЕУ, вклучително и на Република Македонија.

На 30 ноември 2009 година, Европскиот совет на својот состанок донесе одлука за визна либерализација за граѓаните на Република Македонија со важност од 19 декември 2009 година.

Европскиот парламент, на својата седница одржана на 10 февруари 2010 година, ја изгласа Резолуцијата по Извештајот за напредокот на Република Македонија во 2009 година, во која бара од Европскиот совет, без понатамошно одлагање, на својот Самит во март 2010 година, да ја потврди препораката на Европската комисија и да донесе одлука за отпочнување на преговорите за членство со Република Македонија, со напомена дека јасната перспектива за членство во ЕУ е главната движечка сила за реформи во земјата, од исклучителна важност за политичката стабилност и заедничка цел на политичките актери и етничките групи во Република Македонија.

Имплементацијата на Охридскиот рамковен договор – импликации и предизвици

Кристијан Грамов

Охридскиот рамковен договор (ОРД) е договор за внатрешното уредување на малцинските права во Република Македонија, потпишан на 13 август 2001 година помеѓу претставниците на тогашните најголеми политички партии и специјални претставници на ЕУ и на САД. Охридскиот договор е склучен во текот на ескалацијата на насилства помеѓу етнички албанската ОНА и македонските вооружени сили во Конфликтот од 2001. Поради тоа, многу граѓани, особено од македонска националност, го сметале договорот за насилно изнуден и неприфатлив. Како прво, останува контроверзен фактот каков систем на поделба на власта се воспоставува со ОРД. Како што е подолу објаснето, Договорот не потпаѓа едноставно кон една категорија на институционално уредување на мултиетничка држава. Притоа се дава можност за различно и контрадикторно толкување на неговата институционална поставеност и „дух“. Сегашниот македонски систем е слаба форма на консоцијална поделба на власта. Како второ, некои научници велат дека Охридскиот рамковен договор не е соодветен одговор на конфликтот во 2001-та година, како и тоа дека место да ги намалува, всушност го зголемува тензиите. Тесно поврзано со тоа се и изјавите на некои дека до влошување на меѓуетничките односи не довел самиот ОРД, туку неговото спроведување. Такви аргументи почесто преовладуваат кај мнозинството, бидејќи перцепцијата за етнизација, општо гледано, е поизразена меѓумнозинствата, кои пред договорот за поделба на власта биле помалку соочени со етничка припадност (вето, поделба на власта, квоти, и сл.). Како трето, дали ОРД ја претвори Македонија во двонационална држава, во која политичкиот конфликт е сведен само на македонско - албански конфликт за сметка на други прашања и други групи, останува да се дебатира. Договорот ефективно ја претвори Македонија од една немирна национална држава, со некои елементи на соживот, кон систем на поделба на власта, со што државата се отвори кон албанската заедница (во извесен степен, исто така, и за бостанатите малцинства). Консоцијалниот пристап, применет во Македонија, ветува далеку повеќе отколку во останатите земји во регионот, како на пример во Босна и Херцеговина. Сепак, потребно е голем број проблеми да се земат предвид. Со вклучувањето на групите им се дадоа овластувања на партиите (како малцински, така и мнозински), со што многу граѓани не добија никаква корист од елементите за дополнително вклучување од 2001-та година, па наваму. Со договорот не се отстранија стравувањата на мнозинството (од федерализација ипроширена дизентиграција) и тешкотиите на малцинството (од натамошна дискриминација). Охридскиот рамковен договор ја претвори Македонија од самодфинирана национална држава со неформално голема коалиција, во држава која стои заглавена меѓу тоа да биде национална држава, граѓанска или двонационална држава со формална структура на поделба на власта. Потпишан на 13-ти август 2001-та година во Охрид, од страна на главните македонски и албански партии под покровителство на меѓународните посредници од ЕУ и САД, Рамковниот договор наложува еден амбициозен процес на правни реформи, комбинирани со безбедносни мерки. Целта беше да се прекине побуната на ОНА и конфликтните подрачја да се стават под контрола на

властите. Договорот наведува низа уставни измени што беа усвоени од страна на македонското Собрание на крајот од 2001-та и почетокот на 2002-та година. Со Договорот се предвидува официјален јазик да биде оној што го зборуваат повеќе од 20% од населението (т.е. албанскиот), воведен е систем на двојно мнозинство (составено од мнозинството гласови во Собранието и од мнозинството гласови од претставниците на малцинствата) за клучните области од законодавството, се востановува правична застапеност во јавната администрација на национално и локално ниво, се институционализира децентрализацијата и реформата на локалната самоуправа и се отвора патот за креирање на мултиетничката полиција. Со Договорот се предвиде и спроведување на нов попис на население (после оној од поранешна Југославија во 1991-та година и оној од 1994-та година кој беше надгледуван од меѓународниот фактор). Новиот попис би бил под меѓународен надзор со цел да се надмине спорот околу учеството на албанското население во вкупниот број на население, како и да се подржи процесот на правична застапеност. Во Договорот се наведени уставните измени и правните реформи со одреден степен на деталност, но, сепак, беше дадена флексибилност при дефинирањето на деталите. Со ова беше обезбедена институционализација на реформата, но, во исто време, резултираше со задоцнувања во имплементацијата на реформите наведени во Договорот. Рамковниот договор во голема мерка беше јасен во врска со степенот на институционализација на етничката припадност, што беше случај и во некои други мировни договори од поранешна Југославија, а најзабележително во Дејтонскиот мировен договор. За разлика од договорите во Босна, со Договорот во Македонија не се предвидоа строго одредени квоти за застапеност на заедниците во Владата, или Собранието, ниту, пак, се востанови значителен степен на територијална самоуправа со малку заедничка власт. Разбирливо е што овие разлики се увидоа при воочувањето на недостатоците на Дејтонскиот мировен договор и, притоа, извлечените поуки. Згора на тоа, заради немањето подолг конфликт, како и малиот број жртви во 2001-та година, се создаде простор за неинституционализирана соработка повеќе отколку на било кое друго место. Преку реформите се правеа напори формално да се зајакне граѓанската природа на државата, а да се надмине експлицитното обраќање кон одредени етнички групи. Во исто време, договорот вклучи клучни елементи на поделба на власта, издигајќи ги Албанците како заедница со споредбени права како и македонското мнозинство. Многу малку простор се остави за заштита на помалите заедници. Како договор кој е посебно склучен меѓу македонските и албанските партии за спречување на нападите на бунтовниците од ОНА и одговорот на војската и полицијата во пролетта и летото во 2001 година, Договорот помогна кон тоа да се зајакне учеството на албанската заедница. Според тоа, на Охридскиот договор може да се гледа како на договор со кој се даде одговор на незадоволството на албанското население, додека, во исто време, се забрза трансформацијата на Македонија во двонационална држава.

▣ **Предизвици кои се однесуваат на Охридскиот рамковен договор и опасности од сегрегација**

Охридскиот рамковен договор, како и последователните реформи кои произлегоа од него, беа во голема мерка поддржани од страна на албанската заедница. Причината за тоа беше што оваа заедница виде дека некои од главните недоразбирања во македонската држава во текот на деведесеттите се опфатени со овој Договор. Од друга страна, поддршката од македонското население беше многу мала. Во голема мерка, ова се должи на самиот историјат на Договорот, односно насилниот конфликт за кој повеќето сметаат дека е инициран од страна на терористички сили кои потекнуваат од Косово, како и заради отстапките кои со самиот Договор ѝ беа направени на албанската заедница. Поголемиот дел од резервираноста на македонската политичка елита кон Охридскиот договор се должи на загриженоста заради губење на „контролата“ врз државата – како симболично, така и фактички – а, секако, и сценариото од кое многу се стравуваше, т.е. сецесија. Иако голем дел од Албанците го поддржуваат Договорот, поддршката кај Македонците уште од 2001-та година остана мала. Недостатокот на поддршка од страна на јавноста беше изразен и инструментализиран од страна на владеачката ВМРО-ДПМНЕ, која по потпишувањето на Договорот, се обиде да го забави спроведувањето на некои од реформите. Во 2003-та година, двајца од потписниците на Договорот, Љубчо Георгиевски, премиер во 2001-та година и Арбен Џафери, претседател на ДПА, коалициониот партнер на ВМРО-ДПМНЕ во 2001-та година, го ставија под знак прашање самиот Договор во целост, велејќи дека е невозможно да се спроведе. Во една контроверзна колумна во македонскиот дневен весник „Дневник“, Георгиевски, во април 2003-та година, изјави дека Охридскиот договор ја претворил Македонија во двонационална држава. Тој детално образложува како албанското население претставува опасност за Македонија во однос на растот на стапката на население (било како резултат на наталитет, така и како резултат на имиграција). Исто така, ја истакнува и безбедносната опасност за мнозинството, налагајќи дека целта на албанското население е создавање на Голема Албанија. Како решение, поранешниот премиер предложи територијална поделба и создавање на етнички хомогени територии. Доколку таквиот предлог нема да биде прифатен од страна на албанската заедница, Георгиевски дури предлагаше и да се изгради ѕид кој би ја делел заедницата. Предлогот за територијална поделба на двете заедници се надоврзува на сличен план осмислен од страна на Македонската академија на науките и уметностите, кој беше објавен за време на кулминацијата на конфликтот во 2001-та година. Иако повеќето политички партии го осудија предлогот на Георгиевски, истиот беше поддржан од страна на Арбен Џафери, кој исто како и поранешниот премиер, се повлече од својата партија. Иако Џафери претходно јасно ги поддржуваше мултиетничките држави (исто и поделбата на власта), откако ја изгуби власта, го смени својот став. Тој се насочи кон давање поддршка во создавањето на етнички чисти (хомогени) држави, велејќи дека „мултиетничките држави повлекуваат многу финансиски средства и создаваат дволичност (хипокризија)“. Се покажа дека таквите ставови претставуваат вистински предизвик кон системот на поделба на власта, регулиран со Охридскиот договор. Сегрегацијата е најјасно видлива во образовниот сектор. Признавањето

на Универзитетот на албански јазик во Тетово во 2003-та година, кој постоеше илегално уште од 1994-та година, значеше и напуштање на претходната политика на заедничко високо образование, отелотворена со создавањето на тријазичниот (албански, македонски, англиски јазик) Универзитет на Југоисточна Европа во Тетово во 2001-та година. Дополнителни напори беа вложени некои училишта да се десегираат и, притоа, да се воведат часови по албански јазик во македонските училишта (на пр. во Битола). Тоа наиде на силен отпор и доведе до прекин на проектот за интеграција. Овие аспекти на сегрегација не се директни резултати на Охридскиот рамковен договор, но се совпаѓаат со севкупно променетата политичка рамка во која довербата меѓу заедниците е многу мала. Исто така, Албанците бараа легализирање на непризнатите паралелни институции од деведесеттите. Најверојатно, единствената област каде реформите на поделба на власта од Охрид потенцијално резултираат кон поголем степен на сегрегација меѓу заедниците, е областа на децентрализација. Во исто време, многу од критиките за Охридскиот рамковен договор помалку се однесуваат на самите институционални особености, а повеќе кон преминот кон двонационална држава. Згора на тоа, непосредните причини за конфликтот, видно поврзани со организираниот криминал и прекуграничните настани во Косово, укажуваат на тоа дека барањата за институционални реформи не се причината за конфликтот. Навистина се чини дека безбедносните сили по 2001-та година помалку можат да се справат со организираниот криминал заради сложените (неформалните) меѓутнички механизми на меѓуетничка консултација. Со таквите аргументи, сепак, се запоставуваат неколку гледишта. Прво, со Охридскиот рамковен договор не се создаде слаб систем на поделба на власта почнувајќи од нула, туку се надгради на претходно постојните механизми и традиции. Се чини дека Договорот ја одразува етнизацијата на политиката, што можеше јасно да се види со конфликтот и природата на меѓуетничките односи во деведесеттите (а и претходно). Според тоа, главната причина за растечката дистанца меѓу заедниците беше политизацијата на етничката припадност дури и пред договорот во 2001-та година. Второ, повеќето инстанци на сегрегација по 2001-та година не се директна последица на Рамковниот договор, туку како што е тоа погоре споменато, повеќе се резултат на зголемената политичка моќ на албанската заедница. Исто така, тоа се должи и на поларизираната општествена клима, создадена како последица на насилство. Трето, иако конфликтот беше започнат заради настани надвор од опсегот на содржината на мировниот Договор, постои значителен консензус во однос на тоа дека проширувањето на конфликтот и поддршката на ОНА од страна на поголемиот дел од албанското население е тесно поврзана со неправилностите на државната политика кон Албанците во текот на деведесеттите. На крајот, нерамнотежата меѓу правата доделени на албанската заедница и оние доделени на другите заедници е помалку значајна отколку што е тоа случај во други конфликтни ситуации. Се чини дека таквата нерамнотежа не го одразува политичкиот спор меѓу албанската и македонската заедница, туку се однесува на големата разлика во бројност меѓу албанската заедница и другите заедници. Неуспехот на Охридскиот договор, според тоа, се огледа помалку во тоа дека наводно ја промовира сегрегацијата, туку повеќе се однесува на неможноста да ја зајакне комуникацијата меѓу двете заедници. Во ова поглавје беше истакнато гледиштето дека со Охридскиот договор не се постигна конвенционален систем на поделба на власта во Македонија. Всушност, се чини дека

недостигаат некои аспекти од повеќето системи за поделба на власта, како на пример цврсто поставен предуслов за формирање големи коалиции, како и јасна форма на самоуправа во заедницата, било да е тоа на територијална или лична основа. Отсуството на некои аспекти на институционализирање на поделбата на власта, на македонската институционална рамка ѝ даде степен на флексибилност, кој не е присутен во повеќето пост-конфликтни уредувања на поделба на власт. Ваквата флексибилност нуди поголеми можности за намалување на значењето на етничката припадност во политичкиот систем, како и спречување на доминацијата на колективниот, врз индивидуалниот идентитет. Во исто време, недостигот од институционализација на некои аспекти на поделба на власта има и негативни ефекти:

- Прво, не се овозможува еднаков степен на сигурност на национално ниво за недоминантните заедници, односно за Албанците;

- Второ, се овозможува помала заштита за помалкубројните заедници, отколку при поригидни системи;

- Трето, неформалниот пристап има временски поврзана реформа на власта, како на пример децентрализацијата, со елементи на етничка застапеност и поделба на власта. Се мислеше дека со таквиот пристап ќе се помогне во постигнувањето поддршка меѓу заедниците за одредени елементи на поделба на власта, што би можело да се опише како општа реформа од која сите заедници имаат корист. Како што наложува децентрализацијата, подобра е владина реформа која е помалку „етнифицирана“, отколку промените што се однесуваат за одредена група да се деполитизирани.

- Четврто, неинституционализираните аспекти на поделбата на власта вклучуваат ризик од неспроведување од страна на политичките елити, кои не се посветени кон исполнувањето на основниот компромис како поддршка на Охридскиот договор.

Како дополнување на специфичните предизвици што произлегуваат од флексибилната природа на системот на поделба на власта, Охридскиот договор, сепак, има некои општи карактеристики на поделба на власта. Првенствена слабост на Рамковниот договор е зависноста од компромисот на елитите, со кој би се обезбедил етнички мир. Било какви мерки за градење на доверба се фокусираат само на повторно воспоставување на безбедност во конфликтните подрачја, притоа не задржувајќи се на долготрајна соработка меѓу заедниците. Како таков, Договорот не се осврнува кон овие струи од кои произлегуваат корените на конфликтот. Поголемиот граѓански пристап, со помалку поделба на власта, доколку се заснова само врз институционалните мерки, би бил исто така, несоодветен.

Трговска Политика

Игор Спиркоски

Создавањето на Царинската унија во Заедницата, во 1968 година беше спроведено внатрешно, преку укинување на царините, квантитативните ограничувања и мерките што имаат еднаков ефект меѓу државите членки и на надворешниот фронт, преку воведување на заедничка царинска тарифа и заедничка трговска политика. Царинската унија сама по себе требаше да се интегрира со постоечкиот интернационален економски поредок, одреден со Општата спогодба на царини и трговија (ГАТТ) во 1948 година. Во членот 110 од Договорот за ЕЕЗ (член 131 ДЕЗ), државите членки изјавија дека во создавањето на царинската унија, тие имаат намера да дадат придонес, во согласност со заедничкиот интерес, кон хармонизиран развој на светската трговија, постепено отстранување на ограничувањата во меѓународната трговија и намалување на царинските препреки.

Заедничката трговска политика е основана врз еднообразни начела, особено во поглед на: царинските стапки, на царински и трговски спогодби, усогласување на мерките за либерализација, извозните политики и трговски одбранбени мерки. Затоа спроведувањето на заедничката трговска политика потпаѓа под надлежност на Заедницата. Во меѓународните спогодби Заедницата е претставувана од Комисијата, најчесто е страна покрај државите членки, што значи дека учествува во преговорите, ги потпикува спогодбите и ако е неопходно, учествува во нивните управувања како член на организацијата. Поради комплексноста на меѓународните односи и на инструментите на надворешната политика во поширока смисла на зборот, овластувањата на Заедницата одвреме навреме излегуваат од рамките дефинирани во член 133 (ДЕЗ). Во вакви случаи институциите на Заедницата не можат да дејствуваат сами. Тие мора да ги вклучат државите членки, што значително го комплицира процесот на преговарање и склучување на меѓународните спогодби. Одредбите на договор од Амстердам ја обезбедува можноста Советот едногласно да донесе одлука за примена на членот 133 (трговска политика) во меѓународните преговори и спогодби на службите, и правото на интелектуалната сопственост, покрај оние што веќе се опфатени со оваа одредба. ЗЦТ тарифа е клучот на трговската политика на Заедницата. Заедничката царинска тарифа беше ниска од самиот почеток, што одговараше на клучната цел за либерализација на меѓународната трговија. Таа беше намалена уште повеќе во рамките на успешните преговори на ГАТТ. Едно од основните начела на ГАТТ и СТО е балансот на заедничките овластувања (глобален реципроцитет). Единствениот пазар го обврзува државите членки да покажат обединетост пред трети држави. Во исто време глобализацијата на економијата создава состојба на независност и се поголема свест дека решавањето на проблемите во трговијата треба да се одвива, каде што тоа е можно, во мултирателаните рамки. Европската унија, која претставува најголем извозник во светот, многу е зависна од меѓународната трговија и затоа во нејзин интерес е да го држи пазарот отворен и слободен. Поимите “трговска политика” и “надчешности на заедницата” беа проширени благодарение на мислењата на Судот на правдата. Судот ги формулираше границите на дејствувањето на државите членки во областите каде што надлежноста е поделена со Заедницата. Мерките

мораат да бидат: “заеднички”, да вклучуваат блиска соработка и единство во меѓународното претставување на Заедницата. Заедницата и државите членки се обврзани да соработуваат во преговорите, склучувањата и имплементацијата на меѓународните договори, како оние што се склучени во рамките на Организацијата за храна и земјоделство, според Судот, постои потреба за единствен претставник на Заедницата и државите членки немаат право да гласаат. Во случај на исклучителни проблеми во трговијата, државите членки можат да прибегнат кон заштитната конзула, предвидена со член 134 од Договорот за ЕЗ (поранешен член 115). Комисијата може да предложи начини за донесување на потребната соработка помеѓу државите членки. Комисијата ги овластува државите членки да ги преземаат неопходните заштитни мерки, според условите и подобностите кои се утврдени. Во итни случаи, сепак, државите членки самите можат да ги преземат неопходните чекори и да ги известат другите држави членки и комисијата за тоа. Комисијата потоа одлучува дали тие мерки треба да бидат изменети или да бидат укинати заедно. Царинската унија е една од сврзните точки на заедничката трговска политика. Другите основни елементи се: заедничките аранжмани за увоз и заедничките мерки за заштита. Заедно тие придонесуваат да се обезбеди подеднакво поле на конкуренција за претпријатијата од заедницата, даваќи им пристап до еднакви цели за увезни сировини и изеднуваќи ги количествата и цените на конкурентните производи. Заедничките правила за увоз се утврдени со регулатива на советот од 22 декември 1994 година. Тие се применуваат за увоз на производи што потекнуваат од трети држави, (со исклучок на текстилот и производи што потекнуваат од одредени трети држави, Русија, Северна Кореја, и Народна Република Кина). Покрај овие исклучоци, увозот во заедницата е слободен и не подлежи на никакви квантитативни ограничувања. Регулацијата има за цел да воспостави рамнотежа меѓу пазарот и заедницата вообичаено отворен кон светот. Регулацијата воспоставува постапка за информирање и консултирање на заедницата. Испитувањето на трендот на увоз, на условите под кои тој се случува и на сериозните повреди или закани за сериозни повреди врз производителите на заедницата што се резултат на ваквиот увоз, ги опфаќа следните фактори во практиката: големина на увозот, цена на увозот и последователно влијание врз производителите во заедницата на слични или директно конкурентни производи. Заедницата постојано спроведува надзор на производителите и по потреба се одвиваат потребни консултации. Надзорот може да се применува за увоз во еден или повеќе региони од заедницата (регионален надзор). Консултациите се одвиваат особено на: условите за увоз, увозните трендови и различни аспекти на економската и трговската состојба во однос на конкретниот производ и мерките, ако има такви што треба да се преземат. Државите членки на барање на комисијата и следеќи ги процедурите воспоставени од неа и ги даваат сите информации што им се на располагање на развојот на пазарот на производот за кој се води истрагата. Одлуката за наметнување претходен или ретроспективен надзор, регионален или на заедницата, ја носи комисијата. Секоја држава членка исто така може да му ја достави на советот одлуката на комисијата во врска со заштитните мерки. Советот, постапуваќи со квалификувано мнозинство, може да ја потврди, измени и дополни или да ја повлече одлуката на комисијата. Тој исто така да ги трансформира надзорните мерки на заедницата во заштитни мерки. Покрај општите заеднички правила за увоз, сеуште постојат некои специфични правила.

Најважните од таквите правила се применуваат за увозот од определени трети држави, особено Русија и другите држави од Комонвелтот на независни држави, Албанија, Народна Република Кина, Северна Кореја и Виетнам. Овие правила овозможуваат либерализација на увозот, имено не постоење на какви било квантитативни рестрикции од страна на државите членки на ЕУ. Увозниците од заедницата можат да употребуваат униформна увозна опрема, важечка со целата ЕУ. Други спречици увозни режими се однесуваат на текстилните производи и на земјоделскиот сектор и се разгледани во точката „секторски мерки за трговска политика“. Заедницата може да воведо надзорни и заштитни мерки во рамката на заедничките правила за увоз кога увозот по цели што се сметаат за нормални предизвикува или постои ризик да предизвика сериозни повреди за производителите на заедницата. Во случаите кога увозната цена е пониска од нормалната вредност на сличен производ (дампинг), заедницата може да преземе мерки за заштита на трговијата, особено преку применување на антидампинг царини. Бидејќи правилата на заедницата се компатибилни со оние на СТО, економските извршители мораат да постапуваат во согласност со само еден збир на правила за увоз во ЕУ. Според регулативата за заштита од увози со дампинг, од државите што не се членки на ЕУ, антидампинг царината може да биде применета на секој дампиран производ, чие пуштање на слободен оптек во заедницата предизвикува повреди. трговијата, особено преку применување на антидампинг царини. Бидејќи правилата на заедницата се компатибилни со оние на СТО, економските извршители мораат да постапуваат во согласност со само еден збир на правила за увоз во ЕУ. Според регулативата за заштита од увози со дампинг, од државите што не се членки на ЕУ, антидампинг царината може да биде применета на секој дампиран производ, чие пуштање на слободен оптек во заедницата предизвикува повреди. Еден производ се смета дека е дампиран ако неговата извозна цена во заедницата е помала од цената на слични производи, во обичниот тек на трговијата, како што е утврдено за државата- извозник. Ако дефинитивната анти дампинг царина е повисока од привремената царина, разликата не смее да се наплаќа. Ако дефинитивната царина е помала од привремената царина царината мора да биде пофторно пресметана. Привремени или дефинитивни анти дампинг царини мора да бидат воведени со регулатива и наплаќање од страна на државите членки, во форма и постапка по назначената стапка и во сигурност со другите критериуми наведени во регулативата, со која се воведуваат ваквите царини. Правилата за заштита од субвенционизиран увоз, од државите што не се членки од ЕЗ, се исто така утврдени со регулатива. И во овај случај законодавството на заедницата е компатибилно со правилата на СТО и затоа бизнисот мора да биде во согласност со само еден збир на правила. Компензациска царина може да се наметне за започнување на каква било додадена субвенција, директно или индиректно, за производство, извоз или транспорт на било кој производ лие пуштање во слободен оптек во заедницата предизвикува повреди. За една субвенција се смета дека постои ако: постои финансиски придонес од страна на влада или од приватно тело овластено од неа директен трансфер на средства, гаранции за заеми, фискална стимулација иако на тој начин се добива корист. Субвенциите кој не се спречици за претпријатие или индустрија или група претпријатија или индустрија, не можат да бидат опфатени со компензациски мерки. Субвенциите не можат да подлежат на компензациски царини, ако се тие дадени: за

истражувачки дејности, според општата рамка за регионален развој и за да промовираат приспособување на постоечките објекти кон новите еколошки потреби. Износот на субвенциите врз кој треба да се наметнат компензациски царини се пресметува според придобивките доделени на примателот што постои во текот на истрагата. Кога се исполнети сите услови привремена или дефинитивна компензациска царина се наметнува согласно со постапките слични на овие опишани погоре за наметнување на анти дампинг царина. Во Декември 1994 година советот усвои регулатива наменета да ги подобри постапките за трговска одбрана на заедницата и да обезбеди практикување на правата на заедницата според меѓународните трговски правила особено оние утврдени под покровителство на светската трговска организација (СТО). Оваа регулатива и овозможува на заедницата да ги надмине пречките во трговијата, односно во која било трговска практика усвоена или одржувана од страна на трета држава во однос на која меѓународните трговски правила го утврдуваат правото на акции. Затоа следеќи ги постапките на заедницата за испитување и по консултација со државите членки, комисијата може да превземе мерки за трговска политика што се компатибилни со постоечките меѓународно обврски и процедури, особено: суспензија или повлекување на секоја концесија што е резултат на преговори од трговската политика и зголемување на постоечките царински стапки или воведување на какви било други наплати за увоз и воведување квантитативни ограничувања. Мерките што се применуваат за добрата за кои е утврдено дека се фалсификати, пиратски или генерално прекршуваат одредени порава за интелектуална сопственост се насочени да им оневозможат на оние што се одговорни за тргувања со вакви добра да имаат економски придобивки од трансакцијата и да ги казнат за да создадат ефикасни сретства за спречување на ваквите трансакции во иднина. Истрага за да се утврди постоењето, степенот и ефектот на каков било наведен дампинг се започнува по писмена жалба поднесена до комисијата или до некоја држава членка од страна на која било физичко или правно лице или какво било здружение што настапува во име на индустријата на заедницата. Нормалната вредност генерално се базира на цените што се плаќаат или што може да се платат во вообичаен тек на трговијата, од независни потрошувачи во државата изведувач. Каде што нема продажба или има недоволно продажба на сличен производ во нормален тек на трговијата или кога таквите продажби не овозможуваат соодветна споредба, нормалната вредност на сличниот производ се пресметува врз основа на трошоците за производство во државата на потекло плус разумна сума за продажни општи и административни трошоци и за профит. Во случај на увоз од држави што немаат пазарна економија, нормалната вредност се определува врз основа на цената или контруираната вредност во трета држава со пазарна економија или цената од таква трета држава во други држави, вклучувајќи ја заедницата, или каде што ова не е возможно врз каква било друга разумна основа. Утврдувањето дека постои сериозна повреда врз индустријата на заедницата или дека се заканува таква повреда, мора да се заснова врз сигурни докази и да вклучува објективно испитување и на: големината на дампирањето увоз и ефектот од дампирањето увоз врз цените на пазарот на заедницата за сличните производи и последователното влијание од овој увоз врз производителите на слични производи во заедницата. Извозот на заедницата кон трети држави е слободен и не е предмет на квантитативни ограничувања, со исклучок на неколку производи за конкретни држави

членки и на нафтата и на нафтениите деривати за сите држави членки. Комисијата, во соработка со државите членки, финансира активности, истражувачки студии и пилот-проекти поврзани со едукацијата и јавната свест за билатералните односи помеѓу унијата и индустријализираните држави во Северна Америка, Азија и Австралија, стремеќи се особено кон подобрување на “видливоста” на унијата (отварање на ЕУ центри).

ЕУ ја поседува неопходната моќ за да ги исправи овие ситуации, но нејзините држави членки мора да и помогнат во спречувањето на препреките во трговијата, здружуваќи ги силите со европската комисија. Општата спогодба за царини и трговија (ГАТТ) постои од 1947 година, заедно со меѓународниот монетарен фонд и со светската банка, важи за еден од институциите основани во повоен период со цел да ја регулираат меѓународната економија и да спречи враќање на катастрофалните заштитнички политики преземени помеѓу двете светски војни. ГАТТ беше задолжен за следење на меѓународната трговија со добра, а особено либерализацијата на оваа трговија преку договорено намалување на царинските препреки. Поради тоа опсегот на ГАТТ беше некако ограничен на почетокот, но договорот од преговорите на уругвајската рунда го прошири неговото поле на дејствување и се најде под покровителство на светската трговска организација (СТО). Државите членки на ЕЗ беа договорените страни на ГАТТ, а сега учествуваат како такви во СТО, што го замени ГАТТ од 1995 година. Комисијата е единствен преговарач и потпарол на ЕЗ во СТО. Заедницата како таква е потписник на бројни меѓународни спогодби на ГАТТ. Државите членки на ЕЗ и други индустриски држави направија значајни царински концесии- особено во корист на државите во развој- за време на успешните преговарачки рунди на ГАТТ помеѓу 1960 и 1979 година, под заштита на општата спогодба за царини и трговија.

Последната рунда беше временски одредена за 1ви Јануари 1987 година. Од 1985 година, заедницата безрезервно се обврза кон процесот на започнување нов циклус на мултиратерални трговски спогодби, што спаѓаат под ГАТТ. Рундата доби свој тек на конференцијата во Пунта дел Есте (Уругвај), во Септември 1986 година. Преговорите од Уругвајската рунда вклучија 117 држави од целиот свет и опфатија широк обем на прашања. Покрај прашањата традиционално опфатени со трговски преговори обично, ограничени на царинските прашања, Уругвајската рунда ја опфати ревизијата на мерките и правилата на ГАТТ, како и усвојувањето на правилата за новите области аспектите за правото на интелектуалната сопственост поврзани со трговијата, инвестициони мерки поврзани со трговијата и меѓународната трговија на услуги. Затвараерто на Уругвајската рунда, во Декември 1993 година резултираше со зајакнување на правилата и мерките на меѓународната трговија, благодарение на реформата на одредбите за заштитните мерки, субвенциите, анти дампинг мерки, платниот биланс, кодексите за „ стандардите” и „јавните набавки”. Сите овие спогодби на ГАТТ беа вклучени во правото на заедницата. Просечното ниво на царините за индустријализираните држави падна на 5 % на околу 3,5 % додека стоеше на 40 % или повеќе пред различните рунди на преговорите на ГАТТ. Вкупно, близу 40 % од индустрискиот извоз во ЕУ сега е ослободен од царина. Од нивна страна, државите во развој применија значителни намалувања на нивните царини на овие производи, додека пред Уругвајската рунда тие имаа превземено многу малку вакви обврски. ЕУ ја одигра главната улога во прибирањето на договорот за информатичка технологија, во Март 1997 година,

според кој царините на производите за информатичка технологија, во државите што опфаќа 92 % од светската трговија, беа целосно исклучени на 1ви Јануари 2000 година. Беше направен првиот чекор кон либерализација на светската трговија со услуги. Треба да се напомене дека трговијата не е ограничена на размената на добра, туку исто така се повеќе вклучува услуги, сектор што придонесува за речиси половина од БДП на ЕУ. Општата спогодба за трговија со услуги (ГАТС) вклучува општи правила за трговија во оваа област, посебни одредби за конкретни сектори на услуги и меѓународни планови што ги покажуваат услугите и дејностите за кои секоја држава е согласна да ги отвори за конкуренција, со можните ограничувања. Основата во 1995 година, светската трговска организација (СТО) ја замени ГАТТ, земаќи ги сите склучени договори под свое покровителство, како и постапките за решавање на трговски спорови на мултилатерална основа. Всушност, СТО ги спои заедно, под единствено одлучувачко и управно тело, трите спогодби што беа резултат на Уругвајската рунда: општата спогодба за царини и трговија (ГАТТ), општата спогодба за трговија со услуги (ГАТС) и договорот за правата на интелектуална сопственост поврзани со трговијата (ИСПТ). Наспроти тоа, СТО е отворена за сите што се согласни да го прифатат целиот пакет на правила од уругвајската рунда. Ова ја зголемува сигурноста на светскиот систем за размена, бидејќи сите членови на СТО се целосно свесни за своите права и обврски и за оние на нивните партнери.